

پژوهشی در مفاهیم ، کارکردها و دوره‌های آموزش کارآفرینی

دکتر کامران فیضی

عضو هیات علمی گروه مدیریت صنعتی دانشگاه علامه طباطبایی

علیرضا مقدسی

کارشناس ارشد مدیریت فناوری اطلاعات از دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

در این مقاله پس از بیان مقدمه‌ای پیرامون مفهوم کارآفرینی^۱ و تعاریفی چند از کارآفرینی و کارآفرین^۲، تاریخچه‌ای کوتاه از آموزش کارآفرینی^۳ بیان می‌گردد. آنگاه تعاریف آموزش کارآفرینی مطرح می‌شوند. سپس طی پژوهشی در ادبیات معاصر کارآفرینی، عمده‌ترین اهداف و رؤوس مطالب آموزش کارآفرینی در قالب سه سطح فردی، سازمانی و محیطی تشریح می‌گردند. در ادامه فرایند آموزش کارآفرینی و انواع دوره‌های آموزشی آن بررسی و مرور می‌شوند. این مقاله با

---

1 - Entrepreneurship

2 -Entrepreneur

3 -Entrepreneurship Training

معرفی مهمترین مراکز آموزش کارآفرینی و تجربیات برخی از کشورها در پیاده‌سازی برنامه‌های آن خاتمه می‌یابد .
واژه‌های کلیدی: کارآفرین ، کارآفرینی ، آموزش کارآفرینی

مقدمه

۱-۱- درآمدی بر کارآفرینی : ساختار کسب و کار امروز با گذشته متفاوت است . به طوریکه می‌توان شاهد تاثیر این دگرگونی‌ها بر سطوح مختلف جوامع و در عرصه بین‌الملل بود [۱]. در این شرایط شرکت‌ها ، سازمان‌ها و یا کشورهایی موفق هستند که قادر به رقابت با دیگران باشند . این رقابت جنبه‌های بسیاری از زندگی انسان‌ها را در برمی‌گیرد و منحصر به یک موقعیت و یا حوزه خاص نمی‌شود . لازمه موفقیت در این رقابت نیز بهره‌گیری بیشتر از اطلاعات^۲ و دانش^۳ است . به طوریکه دیگر مثل گذشته دارایی‌های مشهود ، مواد اولیه و زمین ، منابع مهم و اساسی به شمار نمی‌روند. اگر تا دیروز ثروتمندترین افراد دنیا کسانی بودند که منابع فوق را بیشتر در اختیار داشتند، امروزه ثروتمندترین مردم ، افراد دانش مدار^۴ و کارآفرین می‌باشند که پیشه آنها کارآفرینی است [۲]. گویی توسعه اقتصادی در عصر اطلاعات^۵ بیش از هر چیز نیازمند کارآفرینی بوده و کارآفرینی بیشترین تاثیرات خود را در ایجاد اشتغال برای جوانان ، بهره‌وری و رفاه اجتماعی می‌گذارد .

بنابراین کشورهای پیشرفته از مدت‌ها قبل و بخشی از کشورهای در حال توسعه به تازگی ، بهره‌گیری از آن را آغاز نموده‌اند . این توجه در قالب تدوین

1 - Business

2 - Information

3 - Knowledge

4 - Knowledge - oriented

5 - Information Age

استراتژی‌ها ، سیاست‌ها و برنامه‌های عملی جهت بسط و تقویت روحیه و رفتار کارآفرینی ، آموزش و مشاوره آن ظاهر گردیده و باعث ایجاد فضای مناسب‌تری برای فعالیتهای گوناگون کارآفرینی شده است [۳].

۲-۱- **تعریف کارآفرینی** : از آنجا که کارآفرینی جزء مفاهیم مدیریتی به شمار می‌رود ، دارای یک تعریف قطعی و مشخص نیست و درک کاملی از آن نیازمند داشتن دیدگاهی بین رشته‌ای است [۴]. واژه کارآفرینی از کلمه فرانسوی *Entreprendre* به معنای « واسطه و دلال » و یا اصطلاح انگلیسی *To Undertake* به معنای « متعهد شدن » اقتباس شده است که در فارسی ابتدا کارفرمایی و سپس کارآفرینی ترجمه شده که هر دو ترجمه خوبی از این واژه نیستند. به نظر می‌رسد بهتر بود که این واژه به « ارزش‌آفرین » ترجمه می‌شد [۵] . برخی از تعاریف کارآفرینی عبارتند از :

کارآفرینی به معنای به کارگیری مفاهیم و فنون مدیریتی ، ابزارها و فرایندهای طراحی ، استاندارسازی محصول و بنا نهادن کار بر پایه آموزش و سپس تحلیل آن است [۶].

کارآفرینی را فرایند شکار فرصت‌ها به وسیله افراد ، به طور انفرادی (کارآفرین مستقل^۱) یا در سازمان‌ها (کارآفرینی سازمانی^۲) ، بدون در نظر گرفتن منابع موجود در اختیار آن‌ها می‌دانند [۷].

۳-۱- **تعریف کارآفرین** : از ابتدای طرح واژه کارآفرین در محافل علمی ، تعاریف متفاوتی از آن براساس دیدگاه‌های گوناگون ارایه شده است [۴] که عمده‌ترین آنها عبارتند از :

---

1 -Entrepreneurs

2 -Intrapreneur (Inntacorporate is combined with Entrepreneur)

- کارآفرین فردی است که به طور عمد به منظور کسب سود و رشد، کسب و کاری را ایجاد می‌کند که مشخصات اصلی آن نوآوری^۱ و مدیریت استراتژیک^۲ است [۸].
- کارآفرین فردی دارای ایده و نظری نو و جدید است که از طریق فرایند تاسیس و ایجاد یک کسب و کار و قبول مخاطره، محصول یا خدمات جدیدی را به جامعه خود معرفی می‌کند [۵].

۴-۱- آموزش کارآفرینی: پس از روشن شدن ضرورت توجه به کارآفرینی، آشنایی با مفهوم کارآفرینی و خصوصیات کارآفرین، پرورش روحیه کارآفرینی در افراد غیرکارآفرین از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار می‌شود [۴]. از این رو فعالیت‌های آموزشی برای تربیت کارآفرینان در دستور کار بسیاری از مراکز آموزش کارآفرینی قرار گرفته، چرا که لازمه توسعه کارآفرینی، آموزش آن است [۹].

فعالیت‌های آموزش کارآفرینی به طور غیررسمی از اواسط دهه ۷۰ میلادی آغاز شده ولی زمان شروع رسمی آن‌ها به ابتدای دهه ۸۰ برمی‌گردد. در عین حال، این فعالیت‌ها در دانشگاه‌های کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه رو به افزایش است. به طوریکه در سال ۱۹۷۵ دروس کارآفرینی در ۱۰۴ دانشکده آمریکا تدریس می‌شد، درحالی‌که این تعداد در سال ۱۹۸۰ به ۱۶۳ عدد، در اواسط همان دهه به ۲۰۵ و در ابتدای دهه ۹۰ به ۲۵۳ دانشکده رسیده است و در حال حاضر در بیش از ۲۰ دانشگاه این کشور کارآفرینی به عنوان یک رشته تدریس می‌گردد [۱۰].

---

1 -Innovation

2 -Strategic Management(SM)

۲- تاریخچه آموزش کارآفرینی

در گذشته‌ای نه چندان دور افسانه‌ای رایج بود مبنی بر اینکه کارآفرینان دارای ویژگی‌های ذاتی همچون ابتکار ، روحیه تهاجمی ، تحرک ، تمایل به ریسک ، توان تحلیلی و مهارت در روابط انسانی هستند و این ویژگی‌ها با آن‌ها متولد می‌شود. فرض اساسی آن‌ها این بود که کارآفرینان از طریق آموزش ، پرورش نمی‌یابند [۱۱] بنابراین تا آن زمان خبری از نقش آموزش در ایجاد و توسعه کارآفرینی نبود و تنها بر جنبه هنری کارآفرینی تاکید می‌شد [۱۲].

گرچه کاربرد واژه کارآفرینی سابقه‌ای چند ساله دارد ، ولی تحقیقات این رشته از اوایل دهه ۷۰ میلادی در آمریکا شروع شد . این تحقیقات در پی تغییرات جامعه شناختی و ارزشی بوجود آمده در سطح جامعه بود که منجر به ایجاد میلیون‌ها کسب و کار خود اشتغال گردید [۱۰].

در سال ۱۹۷۳ ، برای اولین بار دانشگاه کالگری مجوز تاسیس دوره کارشناسی ارشد را دریافت کرد و کارآفرینی ، به عنوان یکی از زمینه‌های اصلی ، مورد توجه قرار گرفت [۱۱].

با انتشار نتایج تحقیقات دیوید بریچ در سال ۱۹۷۹ ، در خصوص روند اشتغال‌زایی و استخدام در ایالات متحده در طی سال‌های ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۶ مبنی بر اینکه ۸۱ درصد مشاغل جدید توسط شرکت‌هایی کوچک با حداکثر ۱۰۰ کارمند ایجاد شده‌اند ، توجه به مفهوم کارآفرینی وارد مرحله تازه‌ای شد . چرا که بریچ نشان داد که شرکت‌های کوچکتر با بهره‌گیری از آموزش‌های کارآفرینی توانسته‌اند سهم بیشتری در رشد اقتصادی آمریکا داشته باشند [۱۳].

بریچ بیان می‌کند که بعضی مشاغل به مرور زمان کهنه می‌شوند . بنابراین ، استفاده از یکسری آموزش‌ها برای رسیدن به این هدف که هر کس مسوول ایجاد یک شغل برای خودش می‌باشد ، ضروری است . دلایل این امر عبارتند از :

- تکنولوژی باعث خودکار شدن خطوط تولید شده و امروزه ماشین‌ها کارهای تکراری را که انسان‌ها قبلاً بر عهده داشتند، انجام می‌دهند.
- شرکت‌های بزرگ تمامی فعالیت‌های مربوط به خود را انجام نمی‌دهند، بلکه آن‌ها را به شرکت‌های کوچکتر واگذار می‌نمایند. همچنین منابع و ضروریات مورد نیاز خویش را به صورت مناقصه خریداری می‌کنند [۹].
- نیاز به ایجاد دفاتر مرکزی در بسیاری از موسسات در نتیجه بکارگیری تکنولوژی کامپیوترهای دستی، دستگاه فاکس و تلفن همراه از بین رفته است.
- امور مربوط به خدمات عمومی از طرف دولت به بخش‌های خصوصی واگذاری می‌شوند و تصدی‌گری و بوروکراسی اداری روز به روز کمتر می‌شود.

این روند برخلاف روندهای قبلی بود که ایجاد شغل را بر عهده شرکت‌های بزرگ و دولت می‌دانست [۱۴].

مطالعه‌ای که در سال ۱۹۸۲ در دانشگاه بایلور^۱ بر روی دانشجویان رشته کارآفرینی صورت گرفت نشان داد که بیشترین تاکید باید بر روی دروس مالی باشد. دومین رشته‌ای که از نظر آنان باید بیشتر مورد تاکید قرار می‌گرفت، درس مدیریت کارآفرینی^۲ بود [۱۱].

در ژوئن سال ۱۹۸۵ میلادی دانشگاه کالگری به ارزیابی نتایج برگزاری یکی از دوره‌های آموزش کارآفرینی خود (در فاصله ژوئن ۱۹۸۴ تا دسامبر ۱۹۸۴) پرداخت. نتایج این دوره شگفت‌انگیز بود و نشان می‌داد که سرمایه‌گذاری به نسبت کوچکی (حدود ۷۵۰۰۰ دلار) در آموزش کارآفرینان دارای کسب و کارهای کوچک،

1 -Baylor University

2 -Intrepreneurship Management

منجر به ایجاد ارزش افزوده فراوانی (حدود ۱۷۵۰۰۰ دلار) گردیده و تاثیر زیادی نیز در ایجاد فرصت‌های استخدام و تسهیل ایجاد سرمایه داشته است [۱۱]. در سال ۱۹۹۰ میلادی تحقیق در مورد آموزش کارآفرینی همچون یک رشته علمی جدید مورد توجه قرار گرفت و بر مواردي همچون توسعه روش‌های تحقیق برای سنجش اثربخشی آموزش کارآفرینی، محتوا و روش‌های آموزش کارآفرینی، قابلیت افرادی که در زمینه آموزش کارآفرینی، آموزش می‌بینند، پذیرش آموزش کارآفرینی در مدارس، وجود و توسعه یک چارچوب علمی مشترک در زمینه کارآفرینی، اثربخشی دیگر شیوه‌های آموزشی و نیازهای آموزشی کارآفرینان تعلیم یافته متمرکز شد [۱۱].

۳- تعریف آموزش کارآفرینی

در یک تعریف ساده، آموزش کارآفرینی فرایندی نظام‌مند^۱، آگاهانه^۲ و هدف‌گرا^۳ می‌باشد که طی آن افراد غیر کارآفرین ولی دارای توان بالقوه به صورتی خلاق تربیت می‌گردند [۱۵]. در واقع، آموزش کارآفرینی فعالیتی است که از آن برای انتقال دانش و اطلاعات مورد نیاز جهت کارآفرینی استفاده می‌شود [۱۶] که در نتیجه، افزایش، بهبود و توسعه نگرش‌ها، مهارت‌ها و توانایی‌های افراد غیر کارآفرین را در پی خواهد داشت [۱۷].

۴- اهداف آموزش کارآفرینی

در واقع هدف از آموزش کارآفرینی تربیت و پرورش افرادی خلاق^۴ و نوآور^۵ است [۱۱]. این قبیل دوره‌ها به دنبال استفاده از فرصت‌های مناسب فراهم شده،

---

1 -Systematic Process

5-Innovator

2 -Conscious

3 -Goal - driven

4 -Creative

مخاطره‌پذیری، تمایل به حل مشکلات، بهبود انگیزش و گرایش‌های افراد می‌باشند [۸]. به طور کلی در آموزش رشته کارآفرینی اهداف متعددی مورد نظر است که برخی از آنها عبارتند از:

الف - کسب دانش مربوط به کارآفرینی: دانش بسیاری را می‌توان از طریق آموزش کارآفرینی در زمینه‌هایی همچون تعریف کارآفرین، کارآفرینی، تاریخچه کارآفرینی، ویژگی‌های افراد کارآفرین، سیر تئوریک مباحث کارآفرینی، مزایای کارآفرینی و زندگی‌نامه کارآفرینان بزرگ کسب کرد [۱۸].

ب - حل مشکلات اشتغال و بهبود بهره‌وری: از آنجا که از یک سو کشاورزی دیگر کمتر می‌تواند اشتغال‌زا باشد و از سوی دیگر فراگیری و ورود به کارهای سودآور نیز برای همه میسر نیست، به نظر می‌رسد آموزش کارآفرینی راه حل مطلوبی برای حل مشکلات اشتغال و بهره‌وری است. در این زمینه افراد بسیاری که در نقاط جغرافیایی متعددی پراکنده هستند، باید آموزش ببینند که این کار به طور معمول از طریق اینترنت، آموزش مجازی^۱ و از راه دور و توسط موسسات کارآفرینی صورت می‌گیرد [۱۹]. برای مثال، موسسه اینگ نو^۲ در سال ۱۹۸۵ در هند تاسیس شد و آموزش دروس مربوط به کارآفرینی مدیریت موسسات کوچک نیز بر عهده یکی از کمیته‌های آن قرار گرفت [۲۰].

ج - شناسایی و تحریک استعدادها و مهارت‌های کارآفرینانه: ایجاد و تقویت ارزش‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای کارآفرینانه نیازمند شناسایی و تحریک استعدادها و مهارت‌های آن است. این هدف به طور عمده در قالب سیاست‌ها و برنامه‌های تشویقی، ترویجی و آموزشی پیگیری می‌شود.

برای نمونه، در نظام آموزشی سنگاپور، الگوهای اجرای نقش کارآفرینی به عموم مردم و به خصوص جوانان نشان داده می‌شود. همچنین جوایز متعددی به

کارآفرینان اعطاء می‌گردد و آنها از طریق رسانه‌های جمعی به عموم شناسانده می‌شوند. جهت تحقق این هدف، نمونه‌هایی از برنامه‌های اعطاء جوایز و معرفی کارآفرینان در زیر آمده است:

- اعطاء جایزه سال به کارآفرین نمونه توسط مرکز توسعه کارآفرینی دانشگاه تکنولوژی نانیانگ^۱
- جایزه ویژه تایمز تجاری^۲ برای شرکت کارآفرین نمونه سال
- پخش یک برنامه تلویزیونی برای تشریح زندگی کارآفرینان برجسته
- چاپ نشریات متعدد در مورد ماجراهای موفقیت کارآفرینان [۲۱]

د - القای مخاطره‌پذیری با استفاده از فنون تحلیلی: برای کارآفرینی باید شجاعتی عاشقانه و زیرکانه داشت که خود متکی به دو عامل یکی اعتماد به نفس (برای آموختن چیزهایی که نمی‌دانیم) و دیگری (شجاعت برای رویارویی با شکست یا پذیرش مخاطره) است [۲۲].

برای مثال، یکی از اقدامات صورت گرفته در این زمینه، معرفی و شناساندن مدیریت ریسک‌پذیر و کارآفرین در سطح دبیرستان در شهر لیست^۳ فیلیپین در سال ۱۹۷۷ بود. در راستای تلاش مزبور، مدیران دولتی با کمک استادان دانشگاه یک درس سه واحدی با عنوان مدیریت ریسک‌پذیر طراحی نمودند. عوامل رفتاری در پرورش و بهبود مدیریت ریسک‌پذیر، عوامل محیطی موثر بر اجرای مدیریت ریسک‌پذیر، نقش مدیران ریسک‌پذیر در توسعه اقتصادی و... اهم عنوان‌های انتخاب شده در این درس بود. برای پرورش، بهبود و توسعه منابع انسانی، از روش انگیزش بر مبنای هدف^۴ استفاده می‌شود که زمینه را برای ایجاد واحدهای کوچک و یا داشتن سبک مدیریت ریسک‌پذیر و کارآفرین آماده می‌کند [۲۱].

---

1 -Nan Yang University

2 -Business Times Prize

3 -List

4 -Motivation By Objectives(MBO)

۵ - تجدید نگرشها در جهت پذیرش تغییر : کارآفرینی یکی از عواملی است که سبب رشد و توسعه اقتصادی کشورها در عصر حاضر می‌شود . این نقش کلیدی کارآفرینی بیش از هر چیز معطوف به قبول انعطاف ساختارهای سازمانی و اعمال استراتژی‌های تغییر و تحول مستمر و پویا در سیستم‌ها، فرایندها و در نهایت کالاها و خدمات است [۲۲].

۵- رؤس مطالب آموزش کارآفرینی

رئوس مطالب درسی که برای آموزش کارآفرینی تدریس می‌گردد را می‌توان براساس سطوح فردی^۱، سازمانی^۲ و محیطی^۳ به سه بخش تقسیم کرد :

الف - کارآفرینی و فرد : ویژگی‌ها ، خصوصیات و رفتار یک کارآفرین، کارآفرینی و نوآوری ، کارآفرینی و خلاقیت و ویژگی‌های مدیر کارآفرین رؤس مطالبی هستند که در این سطح تدریس می‌شوند.

ب - کارآفرینی و سازمان : راه‌اندازی سازمان‌های کارآفرین ، حفظ و نگهداری سازمان‌های کارآفرین ، توسعه کارآفرینی در سازمان‌های کوچک ، متوسط و بزرگ
اهم مطالب دروس کارآفرینی در سازمان می‌باشند .

ج - کارآفرینی و محیط : تعاریف و ویژگی‌های کارآفرینی ، نقش کارآفرینان در جامعه ، کارکرد کارآفرینان در اقتصاد ، اثرات و نتایج توسعه کارآفرینی ، اهمیت کارآفرینی ، تشویق و حمایت‌هایی که جهت توسعه کارآفرینی صورت می‌گیرد ، کارکرد دولت در کارآفرینی ، نقش پشتیبانی دولت از کارآفرینی مهمترین موارد تدریس شده در این سطح از کارآفرینی می‌باشد [۱۶،۲۲].

1 - Individual

2 - Organizationl

3 - Environmental

۶- فرایند آموزش کارآفرینی

آموزش کارآفرینی یک فرایند یادگیری چند مرحله‌ای^۱ است که حداقل در پنج مرحله متفاوت از زندگی، توسعه و تحقق می‌یابد [۲۳]. در این دوره‌های یادگیری فرض می‌شود که هر فرد در سیستم آموزشی باید فرصت‌هایی جهت یادگیری مراحل اولیه^۲ داشته باشد. اما در مراحل بعدی کسانی هدف‌گزینش و آموزش قرار می‌گیرند که با یادگیری هر مرحله بتوانند در آینده کارآفرین شوند. آموزش‌های هر یک از مراحل فرایند آموزش کارآفرینی، ممکن است با فعالیت‌های سایر دروس ترکیب شده و یا به عنوان یک دوره درسی مجزا تدریس شود [۲۴]. مراحل آموزش کارآفرینی به ترتیب سطح عبارتند از:

مرحله اول - سطح پایه: دانش‌آموزان در دوره‌های ابتدایی، راهنمایی و دبیرستان باید رویه‌های مختلف مالکیت کسب و کار را تجربه کنند. در این مرحله بر مفاهیم اساسی اقتصادی، فرصت‌های کسب و کار که در نتیجه تغییرات اقتصادی به وجود می‌آیند و همچنین مهارت‌های اساسی موردنیاز جهت موفقیت در بازار کسب و کار تمرکز می‌شود. برانگیختن برای یادگیری بیشتر و درک فرصت‌های منحصر به فرد اقتصادی از نتایج غایی و مورد انتظار این سطح است.

مرحله دوم - سطح پرورش شایستگی‌ها: در این مرحله دانش‌آموزان باید زبان تجارت و کسب و کار را یاد بگیرند و با مسائل و دیدگاه‌هایی که از نظر صاحبان موسسه و بنگاه مهم هستند، آشنا شوند. سطح پرورش شایستگی‌ها به طور مخصوصی به آموزش‌های حرفه‌ای نیاز دارد [۷]. این آموزش‌های حرفه‌ای می‌تواند در تمام کلاس‌های درسی مختلفی که به نوعی با کارآفرینی مرتبط هستند، تدریس گردد [۹]. به طور مثال جریان‌های نقدینگی و مسائل مدیریتی و اقتصادی مرتبط با آن می‌تواند در درس ریاضیات ویژه کارآفرینی گنجانده شده و آموزش داده شود.

---

1 -Multi stages

2 -Initial Stages

مرحله سوم - سطح کاربرد خلاق : این سطح از فرایند آموزش کارآفرینی در برگیرنده حداقل دروسی است که یادگیری آن‌ها برای تشریح یک کسب و کار نوین الزامی است . چیزهای بسیاری برای یادگیری جهت آغاز یک کسب و کار وجود دارد و این موضوع برای شغل‌هایی که با مسائل و مشکلات متفاوتی درگیر هستند، تعجب برانگیز هم نیست . برای نمونه یک پزشک باید سال‌های طولانی درس بخواند تا بتواند طبابت کند [۱۶] از این مرحله انتظار می‌رود که متعلمین یا همان صاحبان آتی کسب و کار تمام چیزهای لازم و ضروری مرتبط با حرفه خود را در چند سمینار آموزشی بیاموزند.

در این مرحله فراگیران باید فرصت‌های آشنایی با ایده‌های متفاوت و روش‌های گوناگون برای برنامه‌ریزی کسب و کار را یاد بگیرند . اگر چه این کار یک تجربه آموزشی است ، اما دانش‌آموزان باید نسبت به مرحله قبل ، مسائل را بهتر بیاموزند . نتیجه این سطح از فرایند آموزش کارآفرینی، شکل‌گیری یک ایده واحد در آنها و آموختن فرایند تصمیم‌گیری و اجرای برنامه‌های کامل کسب و کار می‌باشد [۳]

دوره آموزش کاربرد خلاق را می‌توان برای دانش‌آموزان سال آخر دبیرستان رشته‌های فنی و کار و دانش پیاده کرد . در نتیجه این آموزش‌ها ، فراگیران ممکن است به عنوان یک کارآفرین ، یک فعالیت کسب و کار را شروع کنند .

مرحله چهارم - سطح راه‌اندازی کسب و کار : این مرحله که نتیجه مستقیم مرحله قبل است ، هدفی جز راه‌اندازی یک کسب و کار توسط فراگیران ندارد و پیامد منطقی آموزش‌هایی است که در سطوح قبلی فرایند آموزش کارآفرینی داده شده است [۱۰]

بعد از اینکه افراد بزرگسال تجارب شغلی خاصی را کسب کردند و یا آموزش‌های بیشتری را در آن زمینه دیدند ، به مساعدت‌های خاص مربیان خود نیاز دارند تا در حالیکه با معلمین خود به بحث و تبادل نظر می‌پردازند و نقاط تاریک

راه‌اندازی یک کسب و کار برایشان روشن می‌شود ، تجارب مرتبط با شغلی را که دیده‌اند ، بالفعل نمایند. این دوره آموزشی معمولا دو ساله بوده و در دانشکده‌های اقتصاد و مدیریت برگزار می‌شود.

مرحله پنجم - سطح رشد و توسعه : اغلب صاحبان کسب و کار علاقه‌ای به درخواست کمک و مساعدت برای افزایش آگاهی‌ها و دانش خود ندارند مگر اینکه در آن زمینه احساس نیاز کنند. دوره‌های مستمر آموزشی ، سمینارها و گردهمایی‌های علمی می‌تواند به این افراد کمک کند تا توانایی‌های کسب و کار خود را بالا برده و تقویت نمایند . در عین حال ممکن است گروه‌ها ، سازمان‌ها و یا نهادهایی هم باشند که از این افراد حمایت کنند . همچنین می‌توانند کارآفرینان را در شناخت مشکلات بالقوه و چگونگی برخورد با آن مسائل یاری نمایند . این مراکز ، اغلب چنین سمینارها و کارگاه‌هایی را در دانشگاه‌ها و در قالب برنامه‌های آموزش مستمر جهت کمک به کارآفرینان و تبادل نظر میان آنها برگزار می‌کنند [۸].

۷- دوره‌های آموزش کارآفرینی

دوره‌های آموزش کارآفرینی^۱ که تا سال ۱۹۹۰ میلادی شکل گرفتند در چهار دسته اصلی قابل تقسیم‌بندی می‌باشند [۲۱] که عبارتند از :

دسته اول - دوره‌های آگاهی و جهت‌گیری به سوی کارآفرینی : هدف از برنامه‌های این دوره ، افزایش آگاهی ، بینش و درک نسبت به کارآفرینی به عنوان یک انتخاب شغلی برای افراد از تمامی اقشار اجتماعی است .

برنامه‌های این دسته در مقاطع تحصیلی ابتدایی ، راهنمایی و دبیرستان تدریس می‌شوند . در دوره‌های آزاد کارآفرینی ، گروه‌های نژادی ، مخترعان ، کارکنان

دولت، دانشمندان، بازنشستگان نیروهای مسلح و حتی افراد غیرشاغل نیز می‌توانند تحت پوشش قرار بگیرند.

دسته دوم - دوره های توسعه تاسیس بنگاه‌ها : برنامه‌های آموزشی این دسته به اقتضای شرایط خاص هر کشور طراحی شده‌اند. در این زمینه مراکز ویژه‌ای در کشورهایی همچون آمریکا، استرالیا، هند، هلند، فیلیپین، مالزی، سنگاپور، انگلستان و فنلاند ایجاد شده‌اند. اهداف عمده این مراکز، ارائه آموزش‌های ویژه جهت توسعه توانائی‌ها و انگیزش افراد، توسعه مناطق شهری و آموزش‌های عملی کارآفرینان است.

دسته سوم - دوره‌های رشد و بقای کارآفرینان و بنگاه‌های کوچک : این دوره‌ها که شرکت‌های کوچک را در بر می‌گیرد، نیازهای آموزشی بسیار متنوعی را تحت پوشش قرار می‌دهند. شرکت‌های کوچک در هر کشوری باید مورد توجه قرار گیرند. نمونه عملی این سیاست در کشورهای بلوک شرق قابل مشاهده است که نتیجه آن تاسیس تعداد زیادی از این شرکت‌ها با کمتر از ۱۰ کارمند بود.

از دوره‌های بسیار مهم و مورد قبول در این رابطه می‌توان به دوره‌های "فعالیت‌های اقتصادی خود را بهبود دهید" توسط سازمان بین‌المللی کار^۱ و "رشد شرکتهای کوچک" در دانشگاه دارهام اشاره کرد. این دوره‌ها به هر دو صورت حضوری و مکاتبه‌ای قابل انجام می‌باشند و جدیدترین تحقیقات و نتایج آن‌ها برای همگان ارایه می‌گردد [۲۵].

دسته چهارم - دوره‌های توسعه آموزش کارآفرینی : برنامه‌های این دسته، شامل شیوه‌های جدید آموزشی و تعیین نقش‌های تازه استاد - دانشجو در فرآیند آموزش کارآفرینی است. هدف عمده این برنامه‌ها آموزش و گسترش کمی استادان

و مربیان جدید از میان دست‌اندرکاران فعالیتهای اقتصادی و صنعتگران برای آموزش کارآفرینی است [۲۱].

۸- مراکز آموزش کارآفرینی

برای آموزش کارآفرینی کارآفرینان و صاحبان کسب و کارهای گوناگون می‌توان از منابع و مراکز مختلفی همچون موسسات آموزشی دولتی و دانشگاهی، سازمان‌ها یا حکومت‌های محلی، موسسات آموزشی خصوصی، اتاق‌های بازرگانی و کسب و کار، سازمان‌های غیردولتی^۱ فعال در بخش کارآفرینی، موسسات توسعه و ترویج مدیریت، انجمن‌ها و مراکز بازرگانی، سازمان‌های مشاوره‌ای و موسسات آموزشی خودگردان بهره‌جست [۲۱].

۹- نکات مهم در ارائه دوره‌های آموزش کارآفرینی

- برای آنکه دوره‌های آموزشی کارآفرینی با موفقیت همراه باشد، باید نکاتی چند مورد توجه و اهتمام قرار گیرد که عبارتند از:
- ۱- ترکیب شرکت‌کنندگان در کلاس‌های آموزش کارآفرینی متنوع باشد.
  - ۲- کلاس‌ها در بردارنده بازخوردهای مستمر و حتی از قبل پیش‌بینی نشده باشد.
  - ۳- علاوه بر راه‌اندازی کسب و کار جدید بر انواع ابتکارات و خلاقیت‌های کارآفرینانه هم تاکید شود.
  - ۴- جهت هر یک از بحث‌ها و مسائل کلاس، راه‌حل و جواب مشخص و معینی ذکر گردد.
  - ۵- امکان تغییر و اصلاح برنامه‌های آموزشی توسط معلم و یا استاد به آسانی میسر و مقدور باشد.

۶- از سبک‌ها و روش‌های مختلف تدریس استفاده گردد تا باعث ایجاد هیجان و جذابیت شود .

۷- معلمان و یا استادانی که کارآفرینی را تدریس می‌کنند ، خودشان کارآفرین باشند [۲۶،۲۷]

۱۰- تجربیات برخی از کشورها در پیاده‌سازی برنامه‌های آموزش کارآفرینی امروزه تجربیات فراوانی در سراسر دنیا راجع به طراحی برنامه‌ها ، ارتقاء و ایجادانگیزه و کمک به کارآفرینی از طریق آموزش آن وجود دارد که تعدادی از آنها در اینجا مطرح می‌شوند :

الف - هندوستان : در هند موسساتی همچون مؤسسه توسعه کارآفرینی هند ، و سایر سازمان‌های آموزشی ایالتی و ... تلاش‌های قابل ملاحظه‌ای را برای اداره برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت کارآفرینی ، با توجه به گروه‌های هدف مورد آموزش ، انجام می‌دهند و در حال حاضر تحقیقات و آموزش کارآفرینی در این موسسات در سطح خوبی صورت می‌گیرد . علاوه بر آن آموزش کارآموزانی که می‌توانند در نقاط مختلف کشور کار کنند ، اثربخشی این آموزش‌ها را دو چندان کرده است .

در این زمینه، موسسه توسعه کارآفرینی هند ، به عنوان یک موسسه معتبر ملی ، به آموزش کارآفرینان می‌پردازد . این موسسه پیشگام جنبش کارآفرینی در سراسر کشور هند به شمار می‌رود و این ایده را دنبال می‌کند که کارآفرینان لزوماً کارآفرین متولد نمی‌شوند ، بلکه کارآفرینی را باید از طریق فعالیت‌های مدون و مناسب آموزش داد . این ایده به نوبه خود به ارائه برنامه‌های متعددی برای آموزش کارآفرینی منجر شده است .

ب - سنگاپور : در سنگاپور ، دوره‌های آموزشی متعددی در خصوص کارآفرینی توسط دانشگاه‌ها و موسسات پلی تکنیک برگزار می‌شود .

موسسه‌های آموزشی دانشگاهی و آژانس‌های دولتی نیز به ارائه برنامه‌های کوتاه‌مدت در این ارتباط پرداخته‌اند.

در این رابطه، یکی از مراکز آموزش کارآفرینی، دانشگاه نانیانگ است. یکی از برنامه‌های درسی مهم این دانشگاه، برنامه توسعه مهارت‌های شخصی است. در این برنامه درسی، شرکت‌کنندگان به منظور تکمیل دانش فنی مورد نیاز خود، مهارت‌های شخصی مهمی همچون کارآفرینی و خلاقیت را می‌آموزند.

ج - استرالیا: وزارت آموزش فنی و حرفه‌ای بزرگترین آموزش دهنده مدیریت و کارآفرینی در استرالیاست و اهدافی همچون ارتقاء ظرفیت برای ارائه دروس توسعه مدیریت و ایجاد مشوق‌هایی برای بهبود کیفیت، اعطاء گواهینامه صلاحیت به کارآموزان و مشاوران شرکت‌های کوچک، ایجاد نشست‌های حضوری و ارائه کمک‌های مالی، استفاده از وسایل کمک آموزشی پیشرفته برای آموزش و استفاده از فناوری‌های اطلاعاتی برای مبادله اطلاعات در سطح سازمانی و فراسازمانی را دنبال می‌کند. به طور کلی این وزارتخانه در جهت ارتقاء مهارت‌های انسانی، رهبری و استراتژیک کارآفرینان تلاش می‌نماید.

علاوه بر فعالیت‌های فوق دولت استرالیا در زمینه توسعه آموزش‌های کارآفرینی اقداماتی همچون برگزاری سمینارها، نشست‌ها و کنگره‌ها را نیز در دستور کار خود قرار داده که نمونه برجسته آن برگزاری سمینار توسعه کارآفرینی با حضور بیش از ۱۰۰ هیات‌اعزایی از کشورهای جهان در سال ۱۹۹۹ بوده است.

د - فیلیپین: در فیلیپین نیز در اواخر دهه ۷۰ میلادی، دانشگاه مرکزی این کشور، موسسه صنایع کوچک را تحت پوشش دانشکده مدیریت بازرگانی تأسیس کرد که مسوولیت عمده آن انجام تحقیقات، آموزش و خدمات توسعه صنعتی بود. سپس، سایر دانشگاه‌ها نیز به پیروی از آن، در جهت آموزش کارآفرینی، گام‌هایی را برداشتند. سیستم آموزشی رسمی فیلیپین در گذشته بیشتر معطوف به تربیت فارغ‌التحصیلانی بود که به جای ایجاد کار و شغل برای خود تنها به دنبال پیدا کردن

کار بودند. این رویکرد باعث رشد صنایع سرمایه بر و بزرگ و افزایش نسبت مهاجرت می‌شد. بنابراین، تلاش دانشگاه‌ها برای ترویج کارآفرینی سبب رشد اشتغال و کاهش مهاجرت به شهرهای بزرگ شد. دانشکده‌های بازرگانی دانشگاه‌های این کشور نیز در رشته مدیریت بازرگانی در سطح کارشناسی ۲۴ واحد درسی ارائه می‌دهند که با مدیریت ریسک‌پذیر و کارآفرین ارتباط مستقیم دارد.

۱۱- نتیجه‌گیری

در عصر حاضر کارآفرینی مقوله بسیار مهمی است که بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به آن توجه جدی مبذول می‌دارند. در این جوامع کارآفرینی تبدیل به ابزار نیرومندی در جهت ایجاد فرصت‌های مناسب شده که بهره‌گیری از آنها می‌تواند باعث رفع مشکلاتی همچون بحران اشتغال، کمبود نیروی انسانی خلاق و پویا، نزول چشم‌گیر بهره‌وری، کاهش کیفیت محصولات و خدمات، رکود اقتصاد و افزایش رقابت شود. از این رو پرورش و آموزش کارآفرینان را در اولویت برنامه‌های توسعه اقتصادی - اجتماعی خویش قرار داده‌اند.

در آموزش کارآفرینی پیش از هر چیز باید ضرورت آن تبیین شده و ویژگی‌های کارآفرینان توصیف گردد. سپس مهارت‌های مورد نیاز برای شروع یک کسب و کار جدید از طریق آموزش‌های لازم به آنان گفته شود. در ادامه باید آن‌ها را از حمایت‌هایی که گروه‌ها و نهادهای دولتی و غیردولتی از آنان به عمل می‌آورند، آگاه نمود. در نهایت در تمام مراحل آموزش کارآفرینی، بکارگیری تجربیات افراد کارآفرین، جهت ایجاد یک حلقه بازخورد در فرایند یادگیری لازم است.

منابع و ماخذ

منابع فارسی

- ۱- احمد پور داریانی ، محمود (۱۳۸۰) : آیا کارآفرینی شغل جدیدی است ؟ ، ماهنامه علمی - آموزشی تدبیر ، شماره ۱۲۰ .
- ۲- رضائیان ، علی (۱۳۸۰) : مبانی سازمان و مدیریت ، انتشارات سمت ، چاپ دوم ، تهران .
- ۳- احمد پور داریانی ، محمود و سید محمد مقیمی (۱۳۸۰) : نقش آموزش کارآفرینی در بهبود دانش صاحبان کسب و کار ، ماهنامه علمی - آموزشی تدبیر ، شماره ۱۱۳ .
- ۴- احمد پور داریانی ، محمود (۱۳۷۹) : کارآفرینی ؛ تعاریف ، نظریات و الگوها ، انتشارات پردیس ۵۷ ، تهران .
- ۵- احمد پور داریانی ، محمود و سید محمد مقیمی (۱۳۸۰) : نقش دولت در توسعه آموزش کارآفرینی، ماهنامه علمی - آموزشی تدبیر ، شماره ۱۱۶ .
- ۶- بزرگراه ، عبدالسلام (۱۳۸۱) : راهکارهای اساسی تربیت کارآفرین، ماهنامه تعاون ، شماره ۱۳۵ .

منابع لاتین

1-DTP(2000). "Business in the Information Age" . United Kingdom Department of Trade and Industry.

Available by : <http://www.ukonlineforbusiness.gov.uk>

2-National Science and Technology Council (NSTC)(1999). "Information Technology for 21 Century : Working Draft". Washington , January 29.

Available by : <http://www.ccis.gov/ti/initiative>

- 3- Johnson , B.(1990). **"Towards a Multidimensional model of Entrepreneurship : The Case of achievement motivation and the Entrepreneur "**.Entrepreneurship Theory and Practice Journal , Vol.3, No. 14 , pp .39-54.
- 4-Cochran , T.C. (1996). **"The Entrepreneur in Economic Change"** .Explorations in Entrepreneurial History , 3 Edition , pp.25-38.
- 5-Upton , Nancy , Carol Moore ,Larry Wacholz and Don Sexton (1997). **" A Comparative Analysis of learning Needs of Family-Owned and Entrepreneurial Firms"** . Hankamer School of Business Journal , No . 17, pp . 5- 20.
- 6-Birch ,David (1994).**"Dynamic Entrepreneurship and Job Creation"** . Ch . 3 , MIT and Cognetics Inc., United States of America .
- 7-Carty, A.J . (1998). **" Entrepreneurship Training Program"** . National Research Council , March 19 .
- 8- Tomecko, Jim (2003) . **"Entrepreneurship Training for Enterprise Growth"** . GTZ Laos .
- 9-Hulme , D.and P.Mosley (1996) . **"Finance Against Poverty and Role of Entrepreneurship "**.Routledge Publishing, London , England.
- 10- Barbato ,R.J.,S.Durlabhji (1998). **"The Operation of Entrepreneurial Intention"**.Journal of Business and Entrepreneurship ,Vol . 1, No.1.
- 11-Gibb, A.(1987. **" Enterprise Culture – Its Meaning and Implications for Education and Training"** . European Industrial Training Journal ,Vol . 11, NO.2.
- 12-Clark,B.r.(1998). **"Entrepreneurship Education in higher Education in England : A Survey"** . London Business School.
- 13-McPherson , Gray (2003). **"Social Innovation Through Entrepreneurial Activity"** . Canadian Center For Social Entrepreneurship , CCSE Report .

- 14-Hendrickson , L.U. and J. Psarouthakis (1992). "**Managing Entrepreneurship in the Growing Firms**". Englewood Cliffs .
- 15- Terpstra , D.and P.Olsen (1993). "**Entrepreneurial Start – up and Growth : A Classification of Problems**". Prentice Hall , Inc.
- 16- Ginsberg , A . and M . Hay (1994) . "**Confronting the Challenges of Corporate Entrepreneurship : Guidelines for Venture Managers**". European Management Journal , Vol . 12 , No . 3 .
- 17- Hisrich , R.D . and M.P. Peters (1998). "**The Individual Entrepreneur in Entrepreneurship**". mCgRAW Hill Publishing .
- 18 – Blake , M . (2002). "**Entrepreneurship : Theory and Practice**". Academy of Management Review , No . 15 , pp . 5-20.
- 19- Nyarwa , Cissy (2002). "**Entrepreneurship Training Programme for Women**". Programme Coordinator , NVIWODA , June 10 .
- Available by : [http : //www. Wougnet . org /Documents / NVIWODA /etpwomen . html .](http://www.Wougnet.org/Documents/NVIWODA/etpwomen.html)
- 20-Zeiders , M.D.(2003). "**Why Entrepreneurship Training ? Did you know the following U.S. 2001 economic statistics ?**" United States Small Business Administration , Office of Advocacy .
- 21- Bugrave , W. D., C . W. Hofer (1991) . "**Theorising about Entrepreneurship**". Entrepreneurship : Theory and Practice Journal , Vol . 16 , No. 2 .
- 22- Entrepreneurship Development Institute Of India (EDII) (2003). "**Faculty Development Programme in Entrepreneurship**". Ahmed Abad Gujarat , India .
- 23-Collins , Jock (2003) . "**Cultural Diversity and Entrepreneurship : Policy Responses to Immigrant Entrepreneurs in Australia**". Entrepreneurship & Regional Development Journal , Vol . 15 , No . 2 , April – June .

